(خوێندنەوەیەك بۆ ڕۆمانی فیتنە) … سەدیق سەعیدڕواندزی

توندوتیژی وەك دیاردەیەكی سیاسی و مەترسییەكی گەورە بۆ سەر وڵات،هەمیشە بەشێك بووە لەشوناسی عێراق بەتایبەتیشی دوای دامەزراندنی. ئەوتوندوتیژییە كەبەشێك بووە لە ماهیەتی ڕاستەقینەی دەسەڵاتە یەك لەدوای یەكەكانی عێراق دژ بەنەتەوەوتاكەكان لەسەر دەمی فەرمانڕەوایەتی بەعسدا دەگاتە ترۆپك. كاتێ ئەو وڵاتە دەبێتە زیندانێكی گەورە و ڕژێمێكی فاشی بۆ ماوەیەكی زۆر فەرمانڕەوایی وڵات دەكات. بۆیە خەونی ڕووخانی بەعس ئەو ئومێدەی لای عێراقییەكان بەگشتی دروستكرد، كە ئیدی قۆناغێكی نوێ لە ژیانی سیاسی ئەو وڵاتە دەست پێدەكات. بۆیە زۆركەس ڕووخانی سەدامییان وەك دەرفەتێك دەبینی بۆ ئەو گۆڕانكارییە. خەونی لە ناوچوونی بەعس كە ساڵانێكی زۆر وەك مۆتەكەی ترس و تۆقین لە ژیانی عێراقییەكان بوونی هەبوو، خەونی هەمووان بوو بێ جیاوازی.لە پێشەوەشیان ئەوانەی ستەم و زیندانیكردن و ئەشكەنجەدانیان بەدستی ئەو ڕژێمە دیتبوو.تاڵاوی زیندانەكانی بەعسیان چەشت بوو. وەلێ بەماوەیەكی كەم دوای ڕووخانی بەعس، ئەو خەونەش لەنێودەچێت و جارێكی ترو لەفۆڕمێكی تر، توندوتیژی و دیمەنەكانی خوێن و كوشتن، دەگەڕێنەوە سەر شانۆی سیاسی ئەو وڵاتە. كەبەداخەوە تا ئێستاش بەردەوامی هەیە.

پێكهاتەی عێراق، لە ڕووی ئیتنیكی و مەزهەبییەوە، پێكهاتەیەكی ئاڵۆزە، ئەو وڵاتە وڵاتێكی بە زۆر دروستكراوو پێكەوە لكێنراوبوو. بەعس و سەدام بە زەبری چەك و كوشتن ئەو هاوسەنگییەیان ڕاگرتبوو. بۆیە كاتێكیش ئەو ڕژێمە نامێنێت، ئیدی ئەو بەیەكدادانە ئایینی و مەزهەبیەش دروست دەبێت، كە ساڵانێكی زۆربوو پەنگی خواردبووەوە. لێرەوەش عێراقی نوێ كە دوای ڕووخانی بەعس پانزە ساڵ لەمەو بەردروست دەبێت، بەبڕوای هەزاران كەس جیاوازییەكی دیكەی لە گەڵ عێراقی پێشووتر نییە. دیسانەوە خوێن و ستەمكردن دەبنەوە بەشێك لەناسنامەی ئەو وڵاتە كە بەداخەوە هەمیشە وەك سیمایەك دەبینرێت بۆ ناسینەوەی شوناسی سیاسیانەی. بێگومان هەموومان لە ڕێگەی كتێبە نایابەكەیەوە بەناوی(دڵڕەقی و بێدەنگی) نووسەروبیرمەندی عێراقی(كەنعان مەكییە)دەناسین. ئەو نووسەرەی دووركەوتنەوە و ستەم و چەوسانەوەی زۆری دیت لە سایەی بەعس.

دواجاریش ماهیەتی ڕاستەقینەی ئەو دەسەڵاتەی لەو كتێبەیدا

بۆهەمووان دەرخست. بۆیە ڕەنگە ئەو نووسەرە ئومێدێکی زۆری بەو عێراقە تازەیە هەبێت. وەلێ بەماوەیەکی یەکجار کەم و تاکە ڕۆژێك دوای ڕووخانی بەعس و کوشتنی (سید مجید)، ئیدی ئەو ئومێدەی ئەویش هەرەس دێنێت. ئەم بیرمەندە، ئەمجارەیان لە ڕێگەی کتێبێکی دیکەیەوە کەخۆی ناوی ناوە ڕۆمانی(فیتنە) شوناسی ئەو عێراقە نوێیە دەردەخات کەلەدوای بەعس دروست بوو. مەکییە لەو ڕۆمانەیدا، ڕەخنە لە ئەقڵیەتی سیاسی بەڕێوەبردنی عێراقی تازە و ئەو بەیەکدادانە مەزهەبییە دەگرێت کەسەدان هەزارعێراقی کردەقوربانی بەبێ ئەوەی بتوانن لێبوردانەبەیەکەوە بژین. ڕەخنە لەو دەستەبژێرە سیاسییە دەگرێت کەدەبوو ئەزموونێکی سیاسی جیاوازتریان لە ئەزموونەکانی ڕابردوو پێشەکش کردبا کەبەداخەوە نەیانکرد.

ئەو ڕۆمانە باسی واقیعی سیاسی عێراق لە نێوان ساڵانی 2006-2004 دەکات. کەتیایدا بەیەکدادانی شیعەو سوننە لەترۆپك دابوو.ڕۆمانەکە لەچەندین بەشی جیاواز پێکهاتووە.لەهەریەك لەو بەشانەش باسی کارەکتەرو ڕووداوێك دەکرێت. وەلێ پەیامی ڕۆمانەکە دواجار لەوخاڵەدا چڕدەبێتەوە کە ئەویش ڕەخنەکردنی ئەو ئەقڵیە شیعەگەرایەیە کەدوای ڕووخانی بەعس دەسەڵات دەگرێتە دەست، بەڵام سەرکەوتوو نابێت لە بەڕێوەبردنی وڵات. ئەوناکۆکییە تائیفیەی لەنێوان پێکهاتە جیاوازەکانی عێراق هەبووە ڕەنگدانەوەی لە سەر سیاسییەکانیش دروستکردووە. ئەمەش وایکردووە لەبڕی ئەوەی وەك عێراقییەك بیر بکەنەوە بەپێچەوانەوە وەك شیعەو سوننەیەك بیر دەکەنەوە.هەروەك خۆشی لە سەردەمی یەکێ لەکارەکتەرەکانی ڕۆمانەکەیەوە باسی دەکات.

کاتێ دەڵێت:(عێراق تەنها ناوە وەك بیرۆکە و نەتەوە بوونی نییە.سەرەتا ئێمە شیعەین، ئینجا عێراقی،دواتر عەرەب).بێگومان ئەو بیرکردنەوەیە ڕەنگە بەس بێت بۆ ئەوەی تێگەیشتنی سیاسیانەی تاکی عێراقی بۆ بەیەکەوە ژیان دوای ڕووخانی سەدام بزانین. کاتێ مەزهەب لە پێشەوەی وڵات و نەتەوە دێت، ئیدی هەموو شتێك ڕەوایە لە پێناو ئەو مەزهەبەشدا بکرێت. وەك ئەوەی ڕۆماننووس باس لە کوشتنی(عومەر)ەکان دەکات کاتێ سەریان بە دڕێلی کارەبایی کون دەکرێت تەنها لە سۆنگەی ناوەکەیان. یاخودئەوانەی ناویان(عەلی)یە ئیدی باجی ناوەکەیان دەدەن. نووسەرلەوڕۆمانەیدا، هەمووئەودیمەنە تراژیدی و دڵتەزێنانە باسدەکات کەلەنێوان ئەو ساڵانەدا ڕوویاندا کاتێ کوشتن لە سەر ناوو ناسنامە دەبێتە کاری لە پێشینەی تاکەکان و سیاسییەکانیش جگە لە تەماشاکارێك ناتوانن بەر بەو خوینە بگرن

که ڕۆژانه لەجەستەی عێراقییەکانەوە دەڕژێت.

بەبڕوای نووسەر دەستە بژێری سیاسی عێراقی لەوە بێ توانا تربوون بتوانن عێراقێکی تازە بۆ هەمووان بونیاد بنێن. که تیایدا کوردو عەرەب و سوننەو شیعە و موسڵمان وکریستیانییەك بەیەکەوە وەك برابژین. ئەو سیاسیانەکە بە تێگەیشتنی ڕۆمانووس ساڵانێکی زۆر لە دەرەوە ژیاون، ئیدی دێنەوە سەر زەمینەیەك بەبێ ئەوەی بتوانن وڵات بەڕێوەبەرن. شیعەکان کە پێکهاتەیەکی گەورە و سەرەکی عێراقن و دیمۆگرافیایەکی زۆری ئەو وڵاتە پێکدەهێنن، لەهەمووان زیاتر ئەو بەرپرسیاریەتیەیان دەکەوێتە ئەستۆ. چونکە ئەوان دەستە بژێری بەڕێوەبردنی وڵات بوون. بەڵام بەداخەوە ئەوانیش نەیانتوانی نەخشی ئەو عێراقە نوێیە بەبرایەتی و پێکەوە ژیانی مەزهەبی بکەن. بگرە ئەوهەلەیان قۆستەوە کە ساڵانێکی زۆربەدەست سوننەکانەوە ستەمیان لێکراوە، ئیدی گیانی تۆڵە سەندنەوە لەناخیان دروست بوو.

ئەمەوێڕای ئەوەی لەنێوخۆشیان کەوتنە ململانێ لە سەردەسەڵات و ناسینەوەیان بەچەندین شوناسی مەزهەبی لەبڕی هاوولاتیبوون وەك:(حەکیم و سەدرو خوئی وچەندان شوناسی تریش). وێڕای دروستکردنی چەندین میلیشیای چەکداری.کەهەریەکەیان سەربە نێوەندێك و کەسایەتییەك بوو.بەمەش وڵات بووە پارچەیەك لە میلیشیای چەکداری، بۆ ڕێکخستن و سەروەربوونی یاسا و دامەزراوەیی دەوڵەت. کە دۆخەکە زۆر لە پێشتر خراپتر بوو. بەبڕوای ڕۆمانووش ماهیەتی عێراقی بەناو نوێ هەر تەنها ڕۆژێك دوای ڕووخانی بەعس لەنۆی نیسان دەرکەوت، کاتێ لە دەی نیساندا سید مەجید خوئی، کەیەکێکە لە کەسایەتییە پاك و خۆنەویستەکان تیرۆر دەکرێت.بەبێ ئەوەی هیچ کەس و دەزگایەك لەوخوێنە ڕژاوە بپێچنەوە. ئیدی جارێکی تر خوێن دەبێتە بەشێك لە ژیانی ڕۆژانەی هاووڵاتییان و بەتەقاندنەوەی مەرقەدی دووئیمامەکانیش،دەبێتە فوارە.ئەمەش سەرەتای نائومێدبوونە لەدروستبوونی عێراقی تازە، کە خەونی گەورەی(مەکییە)و هەزارانی وەك ئەویش بوو.

لەبەشێکی دیکەی ڕۆمانەکەیدا ڕۆمانووس ڕەخنە لە ڕۆژی لە سێدارەدانی دیکتاتۆر دەگرێت، بەوەی کە پاڵنەرێکی مەزهەبی لە پشتی ئەوەبووە ئەو ڕۆژە بۆلەسێدارەدانی دیکتاتۆر دیاریبکرێت. کە دەکاتە یەکەم ڕۆژی جەژنی قوربان و پیرۆزی خۆی لای مەزهەبی سوننەکان هەیە.لەدوابەشی ڕۆمانەکەشیدا،نووسەر باس لە ساتی دادگاییکردنی دیکتاتۆرو پاسەوانەکانی و چەند دیالۆگێك دەکات کە سەدام لە میانەی لێپرسینەوەی لەبەردەم دادوەردا وك دروشمێك هەمیشە بەرزی

دەکردنەوە کە ئەویش شانازیکردن بە عروبەو خۆناساندن وەك بەرگریکاری نەتەوەی عەرەب بوو، کە دواجار هەموو عێڕاقییەکانیش چارەنووسی ئەوەیان بینی کەنەك نەیتوانی بەرگری لەنەتەوەکەی بکات،بگرە لە خۆشی.

لەکۆتایی کتێبەکەشیدا، مەکییە لە بارەی بیرۆکەی ئەوکتێبەو پاڵنەری نووسینی دواوە کە بەبڕوای من پێویستی بەو شرۆڤەکردنە نەدەکرد. ئەم کتێبە بەبڕوای من وەك خوێنەرێك پتر کتێبێکی سیاسی و مێژوویيە لەوەی ڕۆمان بێت. ڕاستە نووسەر لە کتێبەکەیدا بەزمانی ئەو کارەکتەرانە دەدوێت کە خۆی ناوی ناون.بەڵام بیرمان نەچێت، کەسایەتییەکان، ڕووداوەکان، ململانێ و کێشمە کێشمە سیاسییەکان، لە زەمینەی واقیعدا و لە کۆمەڵگەی عێراقی بوونی هەیە. بۆیە ناتوانرێت گوتاری ئەو کتێبە لەو دیمەنە سیاسییانە داببڕێنین کەلەدوای ڕووخانی بەعسەوە لە عێڕاق دروست بوون. ئەم کتێبە تیشك دەخاتە سەر بەشێك لە مێژووی عێراقی تازەی دوای ڕووخانی بەعس.بەڵام مێژووێك چەند شایستەی لێوردبوونەوەیە، هەزار ئەوەندەش مایەی نائومێدییە. چونکە دواجار ئەو ڕاستییەمان بەڕاشکاوی پێ دەڵێت کە عێراقی نوێ، ئەو عێراقە نەبوو کە سەدان هەزار عێراقی و کەنعان مەکییەش خەونیان پێوە دەبینی و ئومێدیان پێبوو.بەڵکو زەمینەی بەیەکدادانی نێوخۆیی و دیمەنەکانی تەقاندنەوەو خوێن بوو..

پەراوێز/ فیتنە/نووسینی(کەنعان مەکییە)/وەرگێڕانی(هەڵکەوت عەبدوڵا)/بڵاوکراوەی(ناوەندی عەبدولرەحمان زەبیحی_ سلێمانی-2017)